

JOSEF BROŽEK A JIŘÍ HOSKOVEC

MIHAJLO ROSTOHAR V PRAZE

Autoři věnují pozornost zejména Rostoharovým studiím na České univerzitě v Praze (1907–1911), Rostoharově psychologické laboratoři v Praze (Krakovská č. 6), jeho přednáškám a seminářům na univerzitě, jeho odborným publikacím v Praze, návratu do Prahy po 1. světové válce, výuce v letech 1919–1922 a odchodu do Brna.

Soubor článků, jimž daly podnět Rostoharovy 60. narozeniny a které vydal v Brně Komárek (Red., 1939), začíná rozsáhlým článkem z pera Viléma Chmelaře (1939), s francouzským souhrnem (str. 53–57), o Rostoharových pohledech na psychologii. Autor článku byl Rostoharovým asistentem a údajně Rostohar sám text revidoval.

Obsah pamětní publikace, s příspěvky Rostoharových studentů a kolegů, podstatně přispívá k informacím o Rostoharově vlivu na psychologii na Moravě. Ale co se dovíme o Rostoharově činnosti v Praze? Málo!

Po krátkém paragrafu o rané české psychologii autor nás informuje (s. 4), že „Rostohar byl žákem A. Meinonga a W. Wundta, v jejichž laboratořích se seznámil s experimentálními metodami moderní psychologie“.

Pokud se týče Rostoharovy činnosti v Čechách (Chmelař, s. 5) nás informuje, že „ve školním roku 1910/1911 byl Rostohar jmenován docentem filosofie na České univerzitě v Praze na základě disertace týkající se „Teorie hypotetických soudů“ (Rostohar 1910) a že v podzimním semestru roku 1911/1912 otevřel první (v českých zemích) psychologickou laboratoř při Fysiologickém ústavu lékařské fakulty České university v Praze. Aparaturu koupil z vlastních peněz. Začátkem roku 1915 musel Rostohar nastoupit do rakousko–uherské armády. R. 1924 se stal mimořádným profesorem Filosofické fakulty Masarykovy university v Brně.“

Málo se dovíme o Rostoharově předválečné činnosti a nic o činnosti na Karlově univerzitě po demobilizaci, před odchodem do Brna.

Toto jsou témata, kterým bude věnována tato studie. Zakládá se převážně na archivním materiálu, uloženém ve Státním ústředním archivu v Praze (Fascikl Rostohar, krabice č. 108 pod značkou MKU/R) a v Archivu Univerzity Karlovy.

1) *Rostoharovy studie na České universitě v Praze (1907–1909).*

Rostoharovo curriculum vitae, z r. 1909, udává, že Rostohar studoval na universitě ve Vídni (od zimního semestru r. 1901/1902 včetně letního semestru 1904/1905) a ve Štýrském Hradci (zimní semestr 1904/1905 a letní semestr 1905). Doktorát z filosofie mu byl udělen vídeňskou universitou r. 1906. Vídeňské Ministerstvo pro výchovu a kulturu udělilo Rostoharovi stipendium pro pokračování ve studiu filosofie.

Jako speciální student, po dva roky, Rostohar pokračoval ve studiu na filosofické fakultě České university v Praze. V té době měl zapsány tyto předměty:

<i>Semestr:</i>	<i>Přednášky a semináře</i>
Léto 1907	Psychologie poznání Filosofický seminář
Zima 1907/08	Logika Psychologie citu Filosofický seminář
Léto 1908	Úvod do filosofie Nauka o vůli Filosofický seminář
Zima 1908/09	Logika Filosofie náboženství

2) *Historie Rostoharovy habilitace*

Raná fáze tohoto procesu je popsána ve zprávě habilitační komise Filosofické fakulty České university v Praze, datované 27. června 1910.

Komise, ustavená na schůzi filosofické fakulty, konané 30. října 1909, se skládala z profesorů T. G. Masaryka, Františka Drtiny a Františka Čády (sekretáře). Úkolem komise bylo zhodnotit Rostoharovu žádost, aby byl připuštěn k habilitaci z filosofie 12. července 1909. Jako habilitační disertaci podal spis „Úvod v znanstveno mišljenje“ (Úvod do vědeckého myšlení), který vyšel ve slovinštině v Praze v nakladatelství Omladina r. 1909. Výkaz komise udává jako nakladatele Vědeckou knihovnu (Znanstvena knjižnica) v Lublani.

Dvacátého druhého února Rostohar podal knihu „Theorie hypotetického soudu“ jako „hlavní habilitační disertaci“. Ze slovinského originálu do češtiny přeložil knihu Karel Vondráček a vydal ji v Praze Wiesner r. 1910. Ve své zprávě komise analyzovala podrobně její obsah, přednosti i nedostatky.

Ačkoli komise měla určité výhrady, zejména pokud se týče stylu a jazyka, zpráva komise byla kladná. V konečném referátu, podaném fakultě na schůzi z 12. ledna 1911, komise jednohlasně doporučila, aby habilitační proces pokračoval.

Kolokvium s kandidátem, konané na sezení fakulty 16. března 1911, bylo hodnoceno i komisí i fakultou jako uspokojivé.

Konečně, na fakultním sezení konaném 9. května 1911 Rostohar měl „přednášku na zkoušku“ na téma „Složité soudy“. Přednáška byla hodnocena kladně a fakulta jednohlasně udělila kandidátovi „venia docendi“ pro filosofii. Toto doporučení bylo předáno Ministerstvu školství k potvrzení.

3) *Problémy s Rostoharovou pražskou laboratoří*

Na samém začátku tohoto referátu jsme se zmínili o tvrzení V. Chmelaře, že na podzim r. 1911/1912 Rostohar zřídil psychologickou laboratoř na Lékařské fakultě České university. Třeba je se k věci vrátit. Pro historii české psychologie je to bod kriticky důležitý.

Chmelař hovoří o první psychologické laboratoři v Československu. To je zřejmě tvrzení nepřesné a historicky nesprávné: Jde o rok 1911/1912. Československo jako stát se zrodil teprve roku 1918.

To však je drobnost, kterou lze snadno přehlédnout. Jsou však fakta, která přehlédnout nelze: Důkladné studium pražských archivů, na universitě i mimo ni, konané v letech 1995/1996 Chmelařovu zprávu zpochybnilo. Prokazatelně styčný bod mezi Rostoharem a Marešovým ústavem fyziologie je záznam v tištěném katalogu universitních přednášek, že v zimním semestru roku 1912/1913 Rostohar konal přednášky z experimentální psychologie „v auditoriu fyziologického ústavu“. Tento ústav byl v Kateřinské ulici č. 32.

Katalogy uvádějí, že Praktický kurs psychologie, ohlášený na léto 1914, zimu 1914/1915 a léto 1915 se mají konat v Krakovské ulici č.6, v budově filosofické fakulty. Přístroje bylo možné snadno přenášet z Krakovské do Kateřinské a naopak. Je to jen několik minut pěšky. zdá se nám, že v Kateřinské sloužily spíše k demonstracím a v Krakovské k opravdovému výzkumu (např. tachistoskop a Hippův chronoskop).

4) *Rostoharovy publikované experimentální výzkumy*

Bylo to v Rostoharově psychologické laboratoři v Krakovské ulici č.6, kde se konaly pokusy s reprodukcí barev (Rostohar, 1914a) a se sluchovými synesthesiemi (Rostohar, 1914b, 1915).

Dne 1. prosince 1912 vyjadřuje se Krejčí v České Mysli takto: „Psychologické laboratoře při universitě české nepodařilo se dosud založiti přes usilovné snahy příslušných odborníků. Co podnikl docent dr. Rostohar za pomoci fyziologického ústavu prof. dr. Mareše není psychologická laboratoř, nýbrž opatření, aby se mohlo s použitím přístrojů po ruce jsoucích vykládati o experimentální psychologii. Podotýkáme to, aby se předešlo nedorozumění a aby nesprávným míněním o dosažení cíle neochromila se snaha po jeho definitivním uskutečnění.“ Z uvedeného je patrné, že názory na to co je psychologickou laboratoří se různily. Vedle věcného zřetele nelze ovšem opomenout ani emocionální aspekt vyvěrající z negativního vztahu Krejčího k Rostoharovi.

5) *Rané přednášky*

Semestr: Název (a počet hodin)

Zimní 1911/12 Elementární logika (3)

Letní 1912 Filosofie národnosti (2)

Zimní 1912/13 Experimentální psychologie (4)

(v auditoriu fysiolo. ústavu)

Letní 1913 Praktický kurs experimentální psychologie (4)

Zimní 1913/14 Praktický kurs experimentální psychologie

(pokračování) (4)

Letní 1914 Novější směry ve filosofii (1)

Praktický kurs experimentální psychologie (pro pokročilé studenty) (2),
v Krakovské ulici

Zimní 1914/15 Etika: Historie a systém (4)

Praktický kurs experimentální psychologie (pro pokročilé studenty) (4),
v Krakovské ulici

Letní 1915 Praktický kurs experimentální psychologie,

Část II (2), v Krakovské ulici

Roku 1915 Rostohar narukoval. Vojenská služba mu končila r. 1918.

6) *Práce vydané v Praze česky*

Rok Název a místo

1910 Theorie hypotetického soudu. Praha: Wiesner. 121 str.

1912 O formaci soudů. Česká Mysl, 13, 113–118

1913 Národnost a její mravní význam. Praha: Menšinové museum. 13 str.

1914 Experimentální zkoumání o reprodukci barevných kvalit. Biologické listy 3, 129–139, 214–225. Repr. in Lékařské rozhledy 21 (N.R.), 3 321–331, 406–416.

Synaesthesie sluchu a zraku. Věstník V. sjezdu Českých přírodovědců a lékařů, str. 392.

1915 O synaesthesiích sluchových II. Biologické listy, 4, 49–63. Repr. in Lékařské rozhledy, 22 (N.R.), 4, 145–159.

1921 Psychologie národnosti. Nové Čechy, 4, 201–205, 254–257, 305–312.

7) *Rostoharův návrat do Prahy*

Historie je složitá a její detaily nejsou obecně známy.

V listu z 18. listopadu 1918, psaném v Lublani a adresovaném Děkanství filosofické fakulty České university v Praze, se Rostohar tázal „zda jeho vědecká činnost na české universitě je žádoucí a jeho finanční existence zajištěna“.

Zpráva Děkanství, datovaná 4/III/1919 a adresovaná Ministerstvu školství v Praze, zní: „Dr. Rostohar stále ještě může být pokládán za (soukromého) docenta Filosofické fakulty České university a může začít učit na universitě kdykoliv“.

Mimo to děkan poznamenává, že při Rostoharově habilitaci v Praze byl vzat zřetel k potřebám budoucí slovinské university. Protože v nově utvořené Jugoslávii se vytvořila universita v Zábřehu, která slouží i Chorvatům i Slovincům, zdá se vhodným doporučit vládě Jugoslávie, aby povolala Rostohara na zábrěhskou universitu či jinou vhodnou universitu, která bude zřízena.

Připis má důležitý dodatek: „Než se tak stane, vláda (Československa) by měla i nadále poskytovat Rostoharovi finanční podporu, kterou dostával do doby, kdy musel narukovat.“ Pokud víme, toto je jediný dokument, ve kterém je zmínka o finanční podpoře, která byla Rostoharovi v Praze poskytována.

Bohužel, tato situace se valně zhoršila v důsledku přípisu, adresovaného děkanovi a formulovaného prof. Fr. Krejčím, profesorem filosofie, který nebyl Rostoharovi nakloněn. Krejčího přípis není datován. Byl pravděpodobně psán koncem r. 1918 či začátkem r. 1919. O podpoře, poskytované před r. 1915 Rostoharovi, Krejčí asi nevěděl. Krejčí píše: „Zcela zřejmá, je mimo kompetenci fakulty zajistit Rostoharovi finanční existenci“. Odmítá energicky myšlenku jmenovat Rostohara mimořádným profesorem a tak vyřešit otázku finanční. Jediné, s čím Krejčí souhlasil, bylo odkoupit od Rostohara psychologické aparáty, chované v budově v Krakovské ulici.

V pozdějším dopisu, adresovaném děkanovi, Krejčí informuje nesprávně děkana, že „před měsícem Rostohar, bývalý docent České university, byl jmenován řádným profesorem lublaňské university“.

Tato mylná informace se odráží v dopisu děkana, B. Němce, adresovaném Rostoharovi a datovaném 8/XI 1919: „Protože jste se stal profesorem university v Lublani, Vaše postavení soukromého docenta České university Karlovy skončilo“.

Zpráva o profesuře v Lublani se musela časem prokázat jako mylná, ač dokumenty chybějí, František Krejčí musel změnit strategii proti-Rostoharovské kampaně, ale ne její cíl: „Osvobodit“ fakultu od osoby Krejčímu zřejmě nesympatické.

Ač datum Krejčího dalšího listu děkanovi fakulty není udáno, je pravděpodobné, že byl psán na počátku zimního semestru 1919/1920. Krejčí píše: „Protože Rostohar neoznámil a nekonal přednášky během posledních dvou semestrů, podle zákona přestal být členem (filosofické) fakulty. To měl být poslední hřebík do rakve Rostohara jako mimořádného člena Karlovy university. Bylo to na schůzi fakulty konané 21. října 1920, kdy fakulta „retrospektivně schválila návrh prof. Krejčího, aby Rostohar nebyl pokládán za soukromého docenta filosofické fakulty“.

Co zachránilo Rostoharovo postavení byl právnícký omyl, ke kterému se Krejčí děkanovi přiznává v přípisu z r. 1920/21: Zákonem přípustná délka akademické nečinnosti docentů byla čtyři (ne tři, jak argumentoval Krejčí) semestry. Rostohar tudíž „venia docendi“ na Karlově universitě neztratil.

8) *Poválečné Rostoharovy přednášky v Praze*

Universitní katalogy registrují tyto Rostoharovy přednášky:

<i>Semestr:</i>	<i>Název (a počet hodin):</i>
Zimní 1919/20	Systém logiky (3)
Zimní 1921/22	Etika (2)

Letní 1922 Teorie soudu (1)
 Zimní 1922/23 (Katalog oznamoval, že Rostohar v Zimním semestru
 nebude přednášet)

Ve srovnání s předválečnou dobou, Rostohar přednášel málo a přednášky byly zaměřeny na filosofická témata.

9) Přejchod do Brna

Výnosem z 27. června 1923 Ministerstvo školství v Praze potvrzuje, že Rostoharova „venia docendi“ byla přenesena z Filosofické fakulty Karlovy university v Praze na Filosofickou fakultu Masarykovy university v Brně.

10) Komentář

Tento komentář se týká omylu slovinských autorů při datování Rostoharovy pražské docentury a roku, v němž začal v Praze přednášet.

V řadě slovinských článků se rok Rostoharovy pražské habilitace udává jako 1909 (Trstenjak, 1960–1971), kdežto správné datum je 1911. Nesprávné jsou též údaje o roku, kdy Rostohar začal přednášet. Jak jsme uvedli jinde (Brožek, 1972, s. 34), Zwitter a Logar (1957) chybně uvádějí akademický rok 1910/1911; správný rok je 1911/1912. Omyl se v slovinské literatuře několikrát opakuje.

LITERATURA

- Benedetič, A. (1981). Pot do slovenske univerze. Ljubljana: Partizanska knjiga. P. 73.
- Brožek, J. (1972). Istraživanje historije jugoslavenske psihologie. In: Psihološke razprave (IV. kongres psihologa SFRJ, Bled, 13–17.X. 1971). Ljubljana: Društvo Psihologa Slovenije. Pp. 29–37, esp. pp. 34. „Ograničenja Rostoharove zvanične biografije“.
- Krejčí, F. (1912). Psychologická laboratoř. Česká Mysl, 13, 4, 433–434.
- Melik, V. (Rok na separátku neuveden). Napredni mislec in politik dr. Mihajlo Rostohar. In: Krško skozi čas, ch. 17, pp. 251–261, esp. 257.
- Trstenjak, A. (1960–1971). Rostohar Mihajlo. In: Slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Vol. III, p. 139.
- Zwitter, F. & Logar, J. (1957). Dr. Mihajlo Rostohar. In: Slovenska univerza. Ljubljana: Pp. 67–69, esp. 67.

MIHAJLO ROSTOHAR V PRAZE

Souhrn

Od roku 1970 jeden z nás (Brožek, 1972) byl překvapen nedostatky v informacích o životě M. Rostohara a zejména nepřesnostmi v jeho biografích. Tak např. Zwitter a Logar (1957) uváděli nesprávně, že se Rostohar stal docentem v Praze v r. 1909. Faktem však je, že se habilitační jednání sice zahájilo 1909, ale pozitivně ukončeno bylo až 1911.

Základním účelem této práce je rozluštit nejasnosti a rozpory s pomocí archivního materiálu, uloženého ve Státním ústředním archivu v Praze a v Archivu University Karlovy. Užití dokumenty se týkají devíti oblastí:

Rostoharovo studium na České universitě v Praze (1907–1909).

Habilitační proces (1909–1911).
 Rostoharova psychologická laboratoř.
 Krejčího kritika.
 Přednášky na universitě v letech 1911–1915.
 Práce vydané v Praze česky (1910–1921).
 Rostoharův návrat do Prahy.
 Poválečné Rostoharovy přednášky v Praze.
 Přechod do Brna v r. 1923.

Zvláštní pozornost se věnuje založení psychologické laboratoře, experimentálním výzkumům v ní provedeným a Rostoharovým předválečným přednáškám o experimentální psychologii, doprovázeným přístrojovými demonstracemi.

MIHAJLO ROSTOHAR IN PRAGUE

Abstract

Since about 1970 one of us (Brožek, 1972) has been puzzled by gaps in the information regarding Rostohar's life and inaccuracies in his biographies. Thus Zwitter and Logar (1957) state incorrectly that Rostohar became a „docent“ in Prague in 1909. The fact is that the process was initiated in 1909 but was not completed until 1911.

The principal aim of this report is to resolve uncertainties and controversies by a thorough review of relevant archival sources of information available in Prague archives. The documents deal with nine primary topics:

Rostohar's studies at the Czech university of Prague (1907–1909).
 The habilitation process (1909–1911).
 Rostohar's psychological laboratory.
 Krejčí's criticism.
 Lectures to be given at the university in the years 1911–1915.
 Psychological writings in Czech published in the years 1910–1921.
 Returning to Prague following the war.
 Lectures to be given at the university following the war.
 Transfer to Brno.

Special attention is given to the establishment of a psychological laboratory, to experimental investigations carried out at the laboratory, and to Rostohar's prewar lectures on experimental psychology with demonstrations using apparatuses.

